

Δ 5

50F
2

Ποχμ. Συρρόνιος.

Αντίμνη.

Εκ Κοροδακτυλοδόξε

1911

If undelivered return to

KELLOCKS, 27 ST. MARY AXE. LONDON.

X. Siderides, Esq.,
Constantinople,
Turkey.

ΑΝΤΑΜΥΝΑ

Ἡ ΑΘΕΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΑΒΡΑΑΜ ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Παράδοξον «ἄμυναν» ἀνέλαβε διὰ τῆς «Νέας Πατρίδος» (τῆς 10ης Ἰουνίου παρελθόντος ἔτους 1910) ὁ κ. (Ἀβραάμ ἢ Ἀδροτέλης) Ἐλευθερόπουλος.

Ἐν πρώτοις, παρανοήσας τοὺς εἰσαγωγικοὺς λόγους τοῦ ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» δημοσιεύθέντος τμήματος τῆς ἐναισίμου διατριβῆς μου, ἰσχυρίζεται ὅτι μοὶ ἀπηγορεύθη ἡ δημοσίευσις τοῦ μέρους τούτου καὶ—τὸ κωμικώτερον—ἐξηγεῖ τὴν ὀψῆθεν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἐκ τοῦ ὅτι ὀψῆθεν προδίδει ἡ μελέτη μου «ἄγνοιαν τῶν θεωριῶν τοῦ Ἐλευθεροπούλου κατὰ βάθος» !!! Εἰς ἀπάντησιν ἐπαναλαμβάνω ὅτι «ὥς ἐκ τοῦ μήκους τῆς διατριβῆς, μοὶ ἐπετράπη νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἔκδοσιν μόνον τοῦ τελευταίου αὐτῆς κεφαλαίου». ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον ἀπηλλάγην τῆς δημοσιεύσεως ὁλοκλήρου τῆς μελέτης μου διὰ νὰ μὴ ὑποβληθῶ εἰς τὴν μεγάλην δαπάνην, ἥτις πρὸς τοῦτο ἀπηγείτο. Τὴν διατριβὴν μου ὁ ἐξετάσας αὐτὴν καθηγητὴς, καὶ ἰδίᾳ καὶ ἐν κύκλῳ φοιτητῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἑδρας ἐπανειλημμένως εὐηρεστήθη νὰ ἐπαινέσῃ, ηὐχάθη δὲ νὰ

ἴδῃ ὁλόκληρον δημοσιευομένην· ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸ σχετικὸν πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ Ἐλευθεροπούλου μέρος— ἃς μοι ἐπιτρέψῃ ὁ σεραστός μου καὶ πολυφίλητος καθηγητὴς ν' ἀναφέρω, οὐδ' αὖτε προκαλούμενος, πράγματα μὴ προωρισμένα βεβαίως διὰ τὴν δημοσιότητα— παρετήρησεν ἀπλῶς ὅτι δὲν εἶναι τοῦ κόπου ἄξιον ν' ἀπασχολῶμαι τόσον πολὺ μὲ φιλόσοφον ἀσήμενον, ὡς ἐξ ἄλλου, ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν ὑπερβολικῇ ἀδρότητι· ἔφευξε πῶς τὴν ἐκ τῆς ἀγανακτήσεώς μου— τὴν ὁποίαν ἄλλως τε καὶ αὐτὸς συνεμερίζετο, τὴν ὁποίαν δ' ἐγὼ ὡς Ἑλλήν ζῶν-ρότερον ἡσθάνομην— ζωηρότητα τῶν ἐκφράσεων τῆς ἐπικρίσεως, ἐν ἄλλῳ μέρει τῆς διατριβῆς μου. Διὰ τὴν πιστότητα τῆς ἀποδόσεως τῶν ἰδεῶν τοῦ Ἐλευθεροπούλου οὐδεὶς δύναται νὰ μ' ἐλέγξῃ καὶ εἶναι ἀπορίας μεγάλης ἄξιον πῶς ἐτόλμησε τοιοῦτον τι νὰ εἴπῃ ὁ ἴδιος. Ἐν ἐκ τῶν δύο δέον νὰ παραδεχθῇ τις ἢ ὅτι ὁ κ. Ἐλευθερόπουλος ἐμετρίασέ πῶς τὰς δοξασίας του καί, ἀίσχυνόμενος διὰ τὰς προτέρας αὐτοῦ θεωρίας, ζητεῖ νὰ συγκαλύψῃ αὐτάς, ἢ ὅτι, ἐπιθυμῶν διὰ παντὸς τρόπου νὰ καταλάβῃ τὴν προτεινομένην αὐτῷ καθηγητικὴν ἑδραν, συγκλώθει τὰ ἀσύγκλωστα, καλῶς γινώσκων ὅτι, ἀποκαλυπτομένης τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἀδύνατον εἶναι νὰ γένηται δεκτὸς ἐν Ἀθήναις. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει θὰ ἐδεικνύετο συνεπὴς καὶ ἐν τῇ πράξει πρὸς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀνάρχους ἀρχάς, καθ' ἃς οὔτε ἠθικὴ ὑπάρχει οὔτε δίκαιον, οὔτε, κατὰ συνέπειαν, ἠθικῶς τι μεμπτὸν καὶ φευκτέον. Κατὰ συνέπειαν ἐπίσης οὐδένα θὰ ἐξένιζε καὶ ἡ χρῆσις τῆς φράσεως «μεγάλῃ ἀνηθικότης» καίτοι, ὡς εἶπον, οὔτε ἠθικότης κατ' αὐτὸν ὑπάρχει, οὔτε, φυσικά, καὶ ἀνηθικότης.

Ὁ κ. Ἐλ. διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν σκόπελον τῶν τερατωδῶν θεωριῶν του, ἃς, μὴ φεισθεὶς ἀληθῶς τῶν αἰσθημάτων τῶν

ἀναγνωστῶν τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», μετὰ τόσης πιστότητος καὶ ἀκριθείας διὰ μακρῶν ἐξέθηκα, συνίστησί μοι συγγραμμάτιόν τι τοῦ Wundt χαρακτηρίζον ὡς μεγάλην ἀνηθικότητα τὸ νὰ λέγῃ τις ὅτι ἐκθέτει τὰς ἰδέας τινὸς καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ σύνολον καὶ τὴν συναρμογὴν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ, παραπεμπει δέ με εἰς συγγράμματα αὐτοῦ ἐκδοθέντα ἅπαντα τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐναγισίμου διατριβῆς μου (γενομένην ἐν ἔτει 1905), πλὴν τῆς «Κοιτωνιολογίας», ἧς τὴν α' ἐκδοσιν εἶχον διέλθει, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνηθῶ ν' ἀνακαλύψω μεταβολὴν τινα τῶν ἀνηθίκων ἰδεῶν, ἃς ἐκπροσωπεῖ τὸ σύγγραμμα, ὅπερ ἀνέλυσα.

Παραδόξως ὁμοῦς ὁ «ἀμυνόμενος» ἀντίσοφος, ὁ περιφρονητῆς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Φίχτε καὶ πατῆρ νέου συστήματος φιλοσοφικοῦ «πλήρους ζωῆς καὶ δὴ καὶ ἐθνικῆς», κατὰ τὴν ἰδίαν, οὐχὶ πάντως λίαν μετριοφρονα, ὁμολογίαν, ἐλησμόνησε ν' ἀναφέρῃ μεταξὺ τῶν περιπύστων συγγραμμάτων του, εἰς ἃ ἔδει νὰ καταφύγω ὡς εὐσυνείδητος κριτικός, διὰ νὰ ἔχω σαφῆ καὶ πλήρη «τὴν συναρμογὴν τῶν ἰδεῶν» αὐτοῦ, ἐλησμόνησε, λέγω, ν' ἀναφέρῃ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Θεὸς-Θρησκεία» (Gott, Religion) ἔργον του, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1903, δηλαδὴ δύο μὲν ἔτη πρὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς ἐμῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀπολογίας, ἀλλὰ καὶ πέντε μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ βιβλίου, αὐτοῦ ἐκείνου, ὅπερ εἶχον τὴν ὑπομονὴν ν' ἀναλύσω.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν φέρει, ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου, τίτλον τινα ἀνάλογον πρὸς τὴν «ἠθικὴν παραφροσύνην», μὲ τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος πᾶσαν ἠθικὴν, οὔτε καὶ ῥητόν τι ἀντίστοιχον πρὸς τὸ «δίκαιον εἶναι ἡ θέλησις τοῦ ἰσχυροτέρου», μὲ τὰ ὅποια ἐκόσμησε τὰ ἐξώ-

φυλλα τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀναλυθέντων πονημάτων του. Ἄλλ' ἤδη ὁ πρόλογος τοῦ βιβλίου τούτου δηλοῖ πασιφανῶς, ὅποια σοφὰ διδάγματα πρόκειται νὰ διασκορπίσῃ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον τὸ νέον τοῦτο σύγγραμμα.

Δὲν θ' ἀπειραθῶμεν ν' ἀναλύσωμεν ὁλόκληρον τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην βίβλον τοῦ ὁμογενοῦς «φιλοσόφου». Περιοριζόμεθα εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ δευτέρου μέρους (σ. 99—100) τῆς συγγραφῆς ταύτης· δίδει τοῦτο πλήρη καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα τῶν ἐθνικοσωτηρίων φιλοσοφικῶν διδαγμάτων τοῦ Ἀδραάμ Ἐλευθεροπούλου.

«Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν καὶ ὁρισμῶν μου, λέγει αὐταῖς λέξεσιν ὁ κ. Ἐλ., εἶναι τόσον ἀπλοῦν, ὅσον καὶ σαφές : οἱ θεοί, ὡς στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς πνεύματα, εἶναι ἀρχικῶς πνεύματα, τ. ἔ. ψυχαί. Ὁ θεὸς ἢ οἱ θεοὶ τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως εἶναι καθ' ἑαυτοὺς φαντάσματα (Phantom), καθ' ἑαυτοὺς δὲν ὑπάρχουσι. Ἀφοῦ δὲ ἡ ψυχολογία ἀποδεικνύει ὅτι ἡ παράστασις, αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν ὑπαρχούσης, δηλαδὴ ἐνουσίῳ (substanziellen) ψυχῆς, ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπλοῖκῃ τινι (naïv) καὶ κακῇ, ἐσφαλμένη ἐξηγήσει τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς τῶν καλουμένων ψυχικῶν, ὁ ὁρισμὸς τοῦ θεοῦ ἢ τῶν θεῶν ἀποτελεῖται ὡς ἀπλοῦ εἰδώλου τῆς φαντασίας (Phantasiebild). Ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ ἐλαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ψυχολογικὴν ταύτην ὄψιν τοῦ προβλήματος, εἶναι βέβαιον ὅτι, ἐάν τυχον ὑπῆρχον ψυχαί, δὲν θ' ἀνδυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν θεόν· τὸ κατατάσσειν τὰς ψυχὰς εἰς ἱεραρχικὴν πρὸς ἀλλήλας τάξιν, καὶ πρώτην τινὰ ψυχὴν ἐκλαμβάνειν ὡς θεόν, εἶναι, οὐδὲν λέγον, μάταιον ἄθυρμα. Ἡ ἔννοια θεοῦ ἐν τῇ λαϊκῇ συνειδήσει, εἶναι φάντασμα.

»Τώρα ὅμως ἡδύνατό τις εὐχερῶς νὰ προβάλλῃ τὴν ἐρώτη-

σιν. μήπως ἐσφαλμένη τις πράγματι παράστασις παρήγαγε τὴν ἰδέαν πραγματικοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ τυχόν ἄλλως οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθῇ τις, τοῦτέστι μήπως ἡ ἀνθρωπότης δι' ἐσφαλμένης ὁδοῦ ἀσυνειδήτως ἔκαμεν ἀνακάλυψιν τινα. Ἐνταῦθα ὁμως θὰ εἰσχωρήσῃ ὁ νοῦς, ὅστις, ἐπὶ τῇ βάσει πα-
σῶν τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν (βιολογικῶν, φυσικῶν καὶ χημικῶν) γνώσεων, θὰ ἐρωτήσῃ, πρὸς τί ἡ ἀνάγκη τῆς παρα-
δοχῆς ὄντος τινος μὲ νοῦν καὶ θέλησιν (δηλ. ὁμοίου πρὸς τὸν ἄνθρωπον), ὅπερ οὐδὲν ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τὸν κόσμον, τὸν ὅποιον ἡμεῖς γινώσκουμεν. Μάλιστα τὸ κύριον συμπέρασμα εἶναι τοῦτο· κατ' ἀκριβῆ βιολογικὴν ψυχολογίαν ὁ ἄνθρωπος μόνον ὑπὸ ὠρισμένας περιστάσεις εἶναι πνεῦμα (Intelligenz) (ὡς νοῦς καὶ βούλησις)· πνεῦμα (Intelligenz) ὑπάρχει μόνον ἐπὶ τῇ προϋ-
πυθέσει ἐγκεφαλικῆς οὐσίας (Hirnsubstanz), καὶ εἶναι σαφές ὅτι, παραδέχεσθαι θεόν, ἐκτὸς τῶν προϋποθέσεων τούτων, ὡς ὃν τι ὅμοιον πρὸς τὸν ἄνθρωπον (καὶ μόνον ἐπὶ τούτου ἀναφέ-
ρεται ἡ ἔννοια θεοῦ) εἶναι ἀνόητον (wahnwitzig), τοῦτέστιν ὅτι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ θεὸς καὶ δὲν ὑπάρχει».

Κατόπιν τῆς σαφοῦς ταύτης καὶ ἀπεριφράστου δηλώσεως, ἀγνοῶ ἂν ἦναι δυνατόν νὰ γένηται νέα παραπομπὴ εἰς ἄλλα συγγράμματα καὶ νὰ μοι προσαφθῇ ἡ κατηγορία τῆς ἀσυνει-
δησίας ἢ τῆς ἀδυναμίας τοῦ κατανοεῖν τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τοῦ νέου συστήματος τῆς φιλοσοφίας, τοῦ πλήρους ζωῆς καὶ σφρίγγους!

Ἴσως θὰ μοι ἀντιταχθῇ ὁμως πάλιν, ὅτι ὁ Ἐλευθερόπου-
λος δὲν πολεμεῖ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν περὶ τούτου «λαϊκὴν ἀντίληψιν», ἔχων δηλ. δῆθεν αὐτὸς ἄλλοίαν περὶ τού-
του ἰδέαν, πλήρη ἴσως ἐπίσης ζωῆς καὶ δυνάμεως. Ὁ κύριος Ἐλευθερόπουλος ὁμως προὔλαβε καὶ ἐνταῦθα—ὅπως καὶ ἐν

τῇ περὶ ἠθικῆς καὶ δικαίου θεωρίᾳ του — νὰ εἰρωνευθῇ καὶ νὰ καταρρίψῃ ὡς ἀσύστατον καὶ γελοῖαν καὶ οἰανδῆποτε περὶ Θεοῦ θεωρίαν φιλοσοφικήν. «Εἶναι, ὡς εἶδομεν, λέγει ἐν σ. 123 (οὐχ! ἐσφαλμένως καὶ κατ' ἐμὲ ἄλλως), μάταιον ἄθυρμα καὶ κενὴ θεωρία (Spekulation), τὸ ὁμιλεῖν περὶ «Πανθεΐσμου» τινος ἢ περὶ πανθεϊστικῆς θρησκείας, ἢ θρησκείας τῆς ἀνθρωπότητος ἢ καὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἢ ὁμοίον τι. Ἀπασαὶ αἱ θεωρίαι αὗται εἶναι ἀποκυήματα ἐξημμένης φαντασίας καὶ ἐξαγόμενα ἐσφαλμένου ὁρισμοῦ τῆς οὐσίας τῶν ἀντικειμενικῶν θρησκευτικῶν φαινομένων. Εἶναι ἡ αὕτῃ πλάνη ὅταν ὁμιλῇ τις περὶ νέας περὶ Θεοῦ ἐννοίας, ὡς τοῦτο ἠκούσθη καὶ τελευταίως διότι εἶδομεν, ὅτι Θεὸς ἔχει ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν, εἶναι ἐντελῶς ἰδιαίτερον ὢν τὸ διδόναι τῇ λέξει ταύτῃ νέον περιεχόμενον, νέαν σημασίαν, οὐ μόνον εἶναι αὐθαίρετον ἀλλὰ καὶ κώλυμα πρὸς συνεννόησιν, ἐὰν μὴ ὑποκριτικὴ παρέκκλισις ἀπὸ τοῦ θέματος. Ἄς μετατρέψωσι μίαν τῶν ὀνομασιῶν τούτων, ἀδιάφορον ποίαν, ἐπὶ τινος «ἐπιστήμονος», ὅστις ἀρέσκεται νὰ καλῇται «πανθεϊστῆς» καὶ ὅστις εἰς ἐρωτησιν ἀπλῆς λαϊκῆς ἀντιλήψεως, ἐὰν πιστεύῃ εἰς Θεόν, ἀπαντᾷ δι' ἐνὸς ἰσχυροῦ «βεβαίως»: τρώγω εὐχαρίστως μῆλα· καὶ ὑμεῖς; — κ' ἐγώ! λέγει ὁ ἐρωτηθεὶς, ὅστις ὅμως ὑπὸ τὰ μῆλα ἐννοεῖ ἄπια, καὶ ὅστις ἐκεῖνο, ὅπερ κυρίως ὁ ἐρωτῶν ἐννοεῖ ὑπὸ μῆλα, οὐδαμῶς ἀγαπᾷ!»

Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ κ. Ἑλ. μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀπεριφράστου παρρησίας, ἐφ' ἣ ἀληθῶς, καὶ μόνῃ, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαινεθῇ οὗτος, — τὴν ὁποίαν δὲ, μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς «ἀμύνης» ἐλησμόνησε, — πολεμεῖ διαρρήδην πᾶσαν ἰδέαν περὶ Θεοῦ καὶ θρησκείας, ὅπως ἐπολέμησε καὶ πᾶσαν ἰδέαν ἠθικῆς καὶ δικαίου· ἀποκαλεῖ καὶ ἐκείνην (σ. 103) ὅπως καὶ

ταύτην παραφροσύνην ἢ μανίαν (Wahn) καὶ «πάσας τὰς θρησκευτικὰς ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ παράφρονα παράστασιν (Wahnvorstellung) καὶ παραφροσύνην». Δι' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς μανίας, μόνον ἐξ ἴσου ἀμφιδάλλει, ὅτι θὰ εἶναί ποτε δυνατόν νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἀπὸ προσώπου γῆς διότι, — λυπούμενος ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, — «ἡ μέχρι τοῦδε ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος δὲν μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα ν' ἀναμένωμεν τοιοῦτόν τι».

Τὰ ἄλλα συγγράμματα τοῦ κ. Ἑλ., εἰς ἃ μὲ παραπέμπει οὗτος δέχομαι ν' ἀναλύσω, ἐν ἣ περιπτώσει εὐαρεστούμενος μοι τ' ἀποστείλῃ. Θὰ προϋτίμων ὁμῶς νὰ ἐκφράσω μὲν τὴν χαρὰν μου διότι ὁ συγγραφεὺς τόσον πολὺ ἐργάζεται, κατὰ τοσοῦτων μάλιστα παλαιῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, νὰ ἐπαναλάβω δὲ μετὰ τοῦ Willmann ὅτι θὰ ᾔτο πολὺ μεγαλείτερον κατόρθωμα νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐξέλθῃ «ἀπὸ τοῦ τελματώδους ἐδάφους εἰς ὃ πολλαχῶς κατέπεσε». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας τῶν Ueberweg-Heinze λεγόμενα, ἢ θ' ἐκδόσις τοῦ τελευταίου τόμου (σ. 170), ἣν ἔχω ὑπ' ὄψιν, λέγει ὅτι ὁ Ἑλευθ. ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ὕλιστικὴν περὶ τῆς ἱστορίας θεωρίαν καὶ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς φιλοσοφίας. Ἄγνοῶ ἂν τοιοῦτος τις χαρακτηρισμὸς τοῦ συστήματος τοῦ κ. Ἑλ. — χαρακτηρισμὸς τὸν ὅποιον ἄλλως τε καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἀποκρούει (σ. V) — εἶναι κολακευτικὸς δι' αὐτὸν καὶ ἐναντίως πρὸς ὅσα ἐγὼ ὑπεστήριξα. Τὸ βέβαιον ὁμῶς εἶναι ὅτι σὺδαμῶς δύναμαι νὰ ἐννοήσω — καθὼ ἀνίκανος ἴσως ἐν γένει νὰ ἐννοῶ — πῶς σύστημα ὕλιστικόν, σύστημα ἄθεον, σύστημα ἀρνητικὸν πάσης ἠθικῆς ἀρχῆς, εἶναι δυνατόν νὰ ᾔναι πλήρες «ζωῆς καὶ δῆ καὶ ἐθνικῆς». Ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τί ἄρά γε θ' ἀντιτάξῃ ὁ ἀνακηρύσσων ὡς δόγμα ὅτι δίκαιον εἶναι ἢ αὐθαίρετος θέλησις τοῦ ἰσχυροτέρου, πρὸς τοὺς καταπατοῦντας ἐκά-

στοτε τὰ δίκαια τῆς ἡμετέρας φυλῆς; Τὴν δύναμιν ἄρά γε τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν; Ἀλλὰ ν' ἀποκτήσωμεν ἀκριδῶς, θ' ἀπαντήσωσιν ἴσως. Διατί ὁμως ν' ἀποκτήσωμεν, ἀφοῦ δίκαιον ποσῶς δὲν ὑπάρχει ἀλλ' ἁπλῶς ἡ δύναμις τοῦ ἰσχυροῦ; Ὁ ἀγὼν ἡμῶν, καὶ ἀποκτώντων δύναμιν, δὲν θὰ εἶναι πλεον περὶ δικαίου, περὶ ἀρετῆς, περὶ ἐλευθερίας, περὶ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἀγὼν βαναύσου, ὑλικῆς, κτηνώδους ἐπικρατήσεως. Ἴσως ὁμως μᾶλλον ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐλευθεροπούλου προώρισται νὰ διδάξῃ ἡμᾶς τὴν ἀνευ ὄρων, τὴν ἀνευ διαμαρτυρίας ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς καὶ νὰ μᾶς προσκαλέσῃ νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς ἀνοήτους φωνὰς καὶ διαμαρτυρίας, δι' ὧν ταράττομεν τὴν ἀτμόσφαιραν.

*
* *

Ὁ Βίσμαρκ εἶχεν εἰπῇ ὅτι οἱ Γερμανοὶ οὐδένα φοβοῦνται εἰμὴ μόνον τὸν Θεόν. Καὶ ἡμεῖς δὲ μέχρι τοῦδε εἰς πᾶσαν συμφορὰν Αὐτὸν μόνον ἐπεκαλούμεθα καὶ εἰς Αὐτὸν μόνον ἀναθέτομεν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν. Προσκαλοῦντες νῦν τὸν ἄθεον Ἐλευθερόπουλον εἰς Ἀθήνας, θέλομεν, φαίνεται, νὰ δηλώσωμεν ὅτι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην οὐδενὸς καὶ δὲν φοβούμεθα οὐδ' αὐτὸν τὸν Θεόν!... Ἀλλοίμονον εἰς ἡμᾶς!

Ἐγράφη ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῇ 20 Ἰουλίου 1910.

Ἐξεδόθη τῇ 9 Σεπτεμβρίου 1911 ἐν Γαλατῇ Κ)λεως.

Σ' Ἀρχιε. ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ
Πατριαρχικὸς Ἐπίσκοπος τῶν Ἑλλήνων

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023987

1896
21
1908

